

บทที่ 3

ภาษาที่ทรงใช้ในบทพระนิพนธ์

3.1 เสียงของคำ ทำหน้าที่บอกก่าและสัมผัส รวมทั้งเทคนิคที่ทำให้บทกวีวิจนะไพเราะ

การที่บทพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. ใ้รับยกย่องจากผู้อ่านโดยทั่วไปว่าดีนั้น ถ้าจะพิจารณาโดยละเอียดแล้ว จะเห็นถึงความไพเราะของพระองค์แต่ละเรื่องประกอบไปด้วยคุณลักษณะเลิศหลายประการ คือด้านเนื้อความ ด้านสำนวนโวหารและด้านภาษาที่ทรงใช้ในการนิพนธ์ แต่ละลักษณะก็เกี่ยวกัน กวีที่ไม่ได้รับการยกย่องเช่นเดียวกับพระองค์ก็เพราะขาดคุณลักษณะดังกล่าวอย่างใดอย่างหนึ่ง บางท่านอาจเด่นในด้านเนื้อความอย่างเดียว บางท่านอาจเด่นในด้านสำนวนโวหารอย่างเดียว ซึ่งเป็นเหตุให้บทนิพนธ์นั้น ๆ ได้รับความนิยมเท่าที่ควร ถ้าจะกล่าวถึงแต่บทพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. เฉพาะในด้านกวีวิจนะแล้ว เราจะเห็นว่า บทพระนิพนธ์ของพระองค์แต่ละเรื่องบริบูรณ์ด้วยรสความและรสคำ องคุณนิพนธ์เองทรงให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องรสคำและรสความไว้ในบทพระนิพนธ์ "สามกรุง" ตอนหนึ่งว่า

โคลงก็ก็ถวาย	น่านัย ไฉนขอ
ท่องจิตคิดหฤทัย	เทิดถวน
ไพเราะ รสคำ ไพ	เราะ รสความ เอย
สองรสพจนานวน	พิทยล่ำจำรูญา ¹

นอกจากโคลงบทนี้แล้ว น.ม.ส. ยังทรงอธิบายเกี่ยวกับเรื่องรสคำและรสความไว้ในภาคผนวกของเรื่องสามกรุงอีกว่า

รสแห่งโคลงอาจจำแนกได้เป็นสองอย่างคือ รสคำและรสความ จะลองชี้แจงตามมติของข้าพเจ้า ยกตัวอย่างเฉพาะโคลงประเภทเดียว แต่ก็กินความไปถึงกวีวิจนะประเภทอื่น ๆ ด้วย

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ สามกรุง หน้า 29

โคลงที่เรียกว่าไฉเราะโคจรศำ คือโคลงที่จงร้อยกรองถ้อยคำอย่างเหมาะเพราะ
พริ้งเป็นเครื่องเพลินใจแก่ผู้อ่านผู้นับ ทำให้เกิดปริศนาปรามิพย์ มีโอชะเปรียบเช่นอาหาร
ซึ่งช่างวิเศษปรุงขึ้นอย่างประณีต อาหารชนิดเดียวกันถ้าผู้ปรุงปรุงไม่เป็นที่ไม่อร่อย โคลง
ใดไม่มีรสชนิดนี้ (รสคำ) ก็มักทำให้เกิดเบื่อหน่ายเพราะความจืด ความเอน แลความน่า
รำคาญอื่น ๆ

โคลงที่เรียกว่าดีโคจรศำ คือโคลงที่ยกเอาใจความน่าฟังมาแต่ง อาจเป็นใจความ
ดีทั้งเรื่อง ทั้งตอน ทั้งบท หรือแต่เพียงบาทเดียวก็ได้ รสความดีอาจสทิดใจผู้อ่านให้คิด ให้
นึกชม ให้เห็นจริงตามที่แสดง ให้นับถือวาทะที่กล่าว โคลงใดไม่มีรสชนิดนี้ (รสความ)
ก็มักจะขึ้นไม่พนออกตญา มีใจความคาค ๆ หรือดังที่ฝรั่งเรียกว่าแบน ๆ (Platitude)
ถ้าจะเปรียบกับลูกกุ๊ยไปในอากาศ ไม้มีอัปโคเป็นเครื่องเจริญตาเจริญใจเลย

แต่โคลงที่แต่งดีโคจรศำนั้น บางทีก็เอาอย่างมาจากโคลงชนิดเดียวกัน ซึ่งผู้แต่ง
ไว่ก่อน แต่ซึ่งรู้จักกับคุณทูลคุณกานูอาน เช่น โคลงนิราศแต่งใหม่ซึ่งเลียนแบบโคลงนิราศ
แต่งเก่าเป็นต้น โคลงซึ่งเอาอย่างรสความของผู้อื่นรู้จักกันโดยทั่ว ๆ ไปแล้วนั้น ไม่
เป็นที่สรรเสริญ ถ้าไม่มีรสคำช่วยประทังไว้ก็มักจะไม่คุณค่าแต่ง¹

ในบทที่เขียนจะกล่าวถึง รสคำ ที่ปรากฏอยู่ในบทกวีวิจาณะของ น.ม.ส. ว่ามีส่วนให้
บทพระนิพนธ์ของพระองค์เค่นอย่างไร พระองค์ทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ ทรงปราศเป็เรื่องทั้ง
อักษรไทยและต่างประเทศ ทรงทราบคำศัพท์ต่าง ๆ จึงนับว่าเป็นแปลดีอย่างยิ่งสำหรับพระองค์
คืออาจจะเลือกเช่นคำมาใช้ได้เหมาะกะกับโอกาสต่าง ๆ ในเวลาทรงนิพนธ์ พระองค์ไม่ไช่จะ
ทรงเลือกคำเพียงให้ได้ความหมายตามที่ทรงประสงค์เท่านั้น แต่ทรงคำนึงถึงเสียงของคำอีกด้วย
ทำให้บทกวีวิจาณะของพระองค์มีลีลา จึงหว่าแตกต่างกันไปตามอารมณ์ คือ เถร่า โกรธแค้น
เป็นต้น ซึ่งลักษณะ เช่นนี้ก็มีน้อยคนนักที่สามารถทำได้ดี กวีบางท่านไปสามารถถ่ายทอดอารมณ์

¹ กรมหมื่นพิทยางกูร ชาวมกร ภาคผนวก หน้า 310 - 311

ของตนออกมาทางอักษรได้ ผู้อ่านอ่านแล้วเข้าใจความก็จริง แต่ไม่เกิดความซาบซึ้งในรสคำ
ที่กวีใช้เท่าที่ควร ทอไปนี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงความสำคัญเรื่องเสียงของคำที่มีส่วนช่วยให้บทกวี
วิเศษของ น.ม.ส. ไพเราะน่าอ่าน โดยยกตัวอย่างจากบทพระนิพนธ์บางตอน

ตัวอย่างที่ 1 คัดจากบทพระนิพนธ์เรื่อง "พระนลคำฉันท์" น.ม.ส. ทรงพรรณนา
ถึงความทุกข์ยากของพระนอและนางทมยันตีในการเดินป่า เป็นวสันตคิดกั้นทว่า

โหยหิวระหิวหทยเวียน

และพระเคียรก็ชมชาน

โชมชุกประคองพุดพาล

อูระเอียบเคยชาม¹

ฉันทบทที่ชมบุรุษด้วยรสคำและรสความ ดังจะได้พิจารณาแต่ละฉกจะไป ในแง่
เสียงของคำ ผู้เขียนจะยกเฉพาะคำที่เห็นชัด ๆ เช่น คำว่า โหย หิว ระ หิว เป็นคำ
คำเหล่านี้จะเห็นได้ว่ามีเสียงเบาแผ่วทั้งสิ้น เหตุที่กล่าวว่าเบาเพราะคำจำพวกนี้เป็นคำที่
ไม่มีตัวสะกด มีแค่เสียงสระประสมกับพยัญชนะต้นเท่านั้น ในที่นี้คือพยัญชนะต้น ห และ ว
ประสมกับสระ โอย อิว อะ นอกจากนี้พยัญชนะต้น ห และ ว ยังมีเสียงเบากว่าปกติ
เพราะ ห เป็นพยัญชนะเสียงลมหายใจ และ ว เป็นเสียงพยัญชนะกึ่งสระ ซึ่งถ้าเทียบกับ
พยัญชนะตัวอื่น ๆ แล้ว ย่อมมีเสียงเบากว่า ส่วนคำอื่น ๆ ในฉันทบทนี้ ยกเว้นคำ ชุก และ
คูก แล้ว จะเห็นได้ว่าประสมด้วยพยัญชนะต้นและสระเท่านั้น เช่นคำ แะ ก็ พระ เป็นต้น
ถ้ามีตัวสะกดก็เป็นตัวสะกดแม่ กน และ แม่กม นั่นคือพยัญชนะตัวสะกดเป็นพยัญชนะนาสิก
เวลาออกเสียง เสียงจะขึ้นจมูก เช่นคำว่า เวียน เคียร ชม ชาน โชม พด พาล เป็นต้น
เวลาออกเสียงคำเหล่านี้เสียงจะไม่สิ้นสุดลงที่เคียวในคำหนึ่ง ๆ แต่เสียงจะต่อเนื่องมายัง
คำต่อไปด้วย ซึ่งช่วยทำให้ฉันทบทนี้มีจังหวะซ่า ๆ ไม่รวบเร็ว ซึงซัง จึงเหมาะสำหรับเนื้อ
ความตอนที่ น.ม.ส. ทรงทอการพรรณนาอย่างนี้ ถ้าผู้อ่านสังเกตดูคำที่ใช้ในฉันทบทนี้แล้ว
จะเห็นว่ามีความหมายไปในทำนองเดียวกันหมดโดยอาศัยความหมายจากพจนานุกรม คือ

¹ ทรพมณีสถิตยาลงกรณ พระนลคำฉันท์ (พระนคร : คลังวิทยา 2511) หน้า 59

- โหย = อ่อนกำลัง อ่อนใจ ครวญถึง รักร้าง
 หิว = ออยากข้าว ออยากน้ำ เมื่อกะเพาะต้องการ
 วะ = ใช้นำหน้าคำที่ตั้งต้นด้วยตัว ว. บังใช้ในบทกลอนมีความแปลอย่างเดียวกัน
 คำเกิมนั้น ๆ เช่น วะวอน วะวาน วะวาม วะวาย วะวาร
 หิว = ความรู้สึกแห้งใจที่ดูเหมือนจะขาดไป หวาคอยใจหาย เม้าที่สุด
 เวียน = วน หมุน หมุนไปโดยรอบ เวียนหัว รู้สึกใจคอหวิว ๆ แลดูอะไร
 หมุนไปหมด
 ขมซาน = งบงาย ไบรอะไร
 โวมรุก = บบสลาย กรำครา หัก พัง รวงโรย
 ขาม = เสื่อม เลว อ่อน นอย ¹

ความหมายของคำที่ยกมาข้างต้นนี้แสดงว่า ผู้ที่มีลักษณะดังนิยมนำกำลังตกทุกข์ทั้งกาย
 และทางใจ

นอกจากที่ผู้เขียนได้พิจารณาด้านที่พบที่เฉพาะคำแล้ว ถ้าพิจารณาดูทั้งหมด ๆ กัน
 จะเห็นได้ว่าเพื่อนำคำแต่ละคำมาเรียงกันเข้าแล้วจะกลายเป็นการลำดับอาการตามความ
 เป็นจริงของมนุษย์ที่เกิดขึ้น นั่นคือ ตอนนี้เป็นตอนที่พระนลและนางทมยันตีทรงลำบากตรากตรำ
 ในการเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปในป่าเป็นเวลาหลายวัน ไม่ได้เสวยพระกระยาหาร ทรงรู
 สึกพระองค์วอาอ่อนระโหยโรยแรงและหิว แก้ก็ไม่ทรงสามารถหาอาหารมาเสวยแก้หิวได้ เมื่อ
 ทรงหิวมาก ๆ พระทัยก็หวิว ๆ เวียนพระเศียรจนแทบสิ้นพระสติ พระเศียรก็ซุกซุนส่ายไปมา
 ด้วยความงุนงง ในที่สุดก็ถึงกับต้องซุกพระองค์ลง ขณะนั้นถ้าจะเปรียบพระอาการของทั้งสอง
 พระองค์ก็คนไข ก็เป็นตอนที่คนไขมีอาการหนักที่สุดนั่นเอง เพราะทั้งสองพระองค์ไม่ทรง

¹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 (พิมพ์ครั้งที่ 6 พระนคร :
 โรงพิมพ์โรงธรรม 2505) ดูตามตัวอักษรของคำศัพท์

สามารถเคลื่อนไหวได้อีก เปรียบประคองเด็กที่อ่อนกำลัง ไต่แต่ทรงคร่ำครวญว่าแตกวนมา ไม่เคยต้องใครรับความทุกข์ยากครั้งนี้เลย

ตัวอย่างที่ 2 คัดจากบทพระนิพนธ์เรื่อง "กนกนคร" ตอนที่เจ้าชายอมรสิงห์เสด็จไปพบนางแพศย์ นางพยายามช่วยวนพระองค์ให้เสนาหาในค่านาง แต่เมื่อเห็นเจ้าชายไม่ทรงโยคีณา ก็โกรธ น.ม.ส. ทรงพรรณนาอาการโกรธของนางไว้เป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนทวิบาท

นางซังกังแกขนของ
กลมกัคค้อค้อคชชชช

ทียบเทาปอง ๆ ปัด ๆ
สับังสับัดแสนงอนคอนควัก¹

คำที่ น.ม.ส. ทรงใช้ในกลอนบทนี้ ส่วนมากเป็นคำที่แสดงอาการโกรธอย่างชัดเจน ทั้งในคำเสียงและความหมายของคำ ในคำเสียงของคำ ถ้าผู้อ่านลองเทียบดูระหว่างฉันทในตัวอย่างที่ 1 กับกลอนทวิบาทในตัวอย่างที่ 2 นี้ จะเห็นว่ามีความคล้ายคลึงกัน คำกลอนในตัวอย่างที่ 2 นี้ประกอบไปด้วยคำที่มีตัวสะกดทุกจำ ตัวสะกดที่ปรากฏจะแบ่งได้เป็น 2 พวกใหญ่ ๆ คือ ตัวสะกด แม่ก ก แม่ก ก ซึ่งทางภาษาศาสตร์ เรียกว่าพยัญชนะหยุด หรือพยัญชนะกัก ส่วนอีกพวกหนึ่งคือตัวสะกดแม่ กง แม่กน ซึ่งทางภาษาศาสตร์ เรียกว่าพยัญชนะนาสิก คือมีเสียงขึ้นจมูกเวลาออกเสียง คำที่สะกดด้วยพยัญชนะหยุดในกลอนบทนี้ เช่น ปัด กัด อัด อัด อัด อัด ควัก เป็นต้น คำเหล่านี้เรียกว่าคำตาย เพราะมีพยัญชนะแม่ กก และแม่ กน เป็นตัวสะกด คำตายนี้ในทางกวีนิพนธ์ถือกันว่ามีเสียงหนัก เวลาอ่านออกเสียงเสียงของคำแต่ละคำไม่เอื้อเพื่อคำต่อไป แต่จะสิ้นสุดลงทันทีในคำหนึ่ง ๆ คำที่สะกดด้วยแม่ กง และแม่ กน ในกลอนบทนี้ เช่น คัง แกน ของ ขุน ปอง เป็นต้น คำเหล่านี้แม่จะสะกดด้วยพยัญชนะนาสิก แต่พยัญชนะต้นของคำเหล่านี้เป็นพยัญชนะระเบิดทั้งสิ้น ซึ่งเป็นพยัญชนะที่มี

¹ กรมหมื่นนิตยาสงคราม กนกนคร (พิมพ์ครั้งที่ 3 พระนคร : คลังวิทยา 2510)

เสียงดังกว่าพยัญชนะต้นชนิดอื่น ๆ ทำให้คำที่มีพยัญชนะชนิดนี้กลายเป็นคำที่มีเสียงหนัก นอกจากนี้เสียงของคำ "อืดอืด" ยังเป็นคำแสดงอาการไม่พอใจ คือเวลาคนโกรธมักจะทำเสียงอืดอืด ๆ อยู่ในลำคอ เสียงเช่นนี้ไม่ปรากฏเวลาที่อารมณ์อย่างอื่น เช่น ตื่นเต้น ตีใจ เสียใจ ส่วนในคานความหมายของคำในคตอนบทนี้ ส่วนใหญ่มีความหมายไปในทำนองเดียวกันหมด คือโกรธไม่พอใจ ไม่สบายใจ ก็จะเห็นได้จากความหมายจากพจนานุกรมของคำต่อไปนี้

คั่งแค้น	= โกรธอึดอันอยู่ในใจ
ซุน	= มัว ไม่นองใส
ของ	= เกี้ยวถักค้อย
ปอง ๆ	= อาการของคนโกรธงูงาน เรียกว่าโกรธปอง ๆ
บัด ๆ	= อาการที่โกรธระพิศกระเพียบ
กุ่มกุ่ม (กึดกึด)	= กุ่มอยู่ในอก
อืดอืด (อึดอึด)	= หายใจไม่คล่อง แน่น รำคาญ ไม่ปลอดโปร่ง
อืดอืด	= โกรธงูงาน เสียงแสดงความอึดอึดใจ
สะบัดสะบั้ง (สับั้งสับัก)	= เชนเหื่อเอนตัว แสงอน ตืดคืด ¹

พระปรีชาสามารถในการเลือกใช้ในคตอนบทนี้ประการหนึ่งก็คือ ทรงสามารถเลือกคำที่พรรณนากริยาอาการโกรธของสตรี ซึ่งแตกต่างกับอาการโกรธของบุรุษ ในตอนนี้เป็นตอนที่นางแพศย์โกรธ น.บ.ส. ทรงใช้คำว่าปอง ๆ บัด ๆ สับั้งสับัด คอนคัก ซึ่งเป็นอาการที่สตรีมักจะทำเวลาโกรธ อีวของคตอนบทนี้ไม่แน่นอน ราบเรียบ แต่แข็งกระด้างเมื่ออ่านแจวลีลาของกลอนจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงอารมณ์ของตัวละครได้

นอกจากเสียงของคำจะมีส่วนช่วยให้ทบทวีจนะของ น.บ.ส. มีจังหวะและลีลาไพเราะแตกต่างกันนอกเหนือไปจากรสความแล้ว อีกประการหนึ่งที่ผู้เขียนในครนี้จะกล่าวถึงคือ

¹ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 คูตามตัวอักษรของคำศัพท์

สัมผัสซึ่งนับว่าเกี่ยวกับการสรรคำด้วย น.ม.ส. ทรงสามารถเลือกคำที่สัมผัสของจองกัน และมีความหมายเข้ากับเนื้อเรื่องได้ดี คำในบทกวีวิจนะของ น.ม.ส. นั้นนอกจากจะมีสัมผัส นอกถูกตองตามแบบแผนของการประพันธ์แต่ละชนิดแล้ว ยังมีสัมผัสในทั้งสัมผัสสระและสัมผัส พยัญชนะด้วย แต่ไม่มีมากจนกระทั่งรกสัมผัส คือมีสัมผัสสระมากเกินไปจนทำให้เสียรสไปเพราะ ทั่วไปนี้ผู้เขียนขอยกตัวอย่างบทกวีวิจนะของ น.ม.ส. บางบทมาสนับสนุนข้อความ ดังกล่าวข้างต้นนี้

ตัวอย่างที่ 1 คัดจากเรื่อง "นิทานเวตาล" มีกลอนสุภาพบทหนึ่งกล่าวถึงชายหนุ่ม ทั้งปวงที่หมายปองรักนางมุกดาวคืออยู่และเห็นว่าความรักของตนไม่มีทางสมหวัง จึงคร่ำครวญ ถึงความทุกข์ของตนว่า

เพ็ญพระจันทร์นั้นสว่างแฉวงขึ้น	กระต่ายมีนเมาเพ็ญจนเป็นบ้า
อันทราวมวิไลสุกทุกเวลา	น้ำใจข้าเมามันทั้งขึ้นแรม
ไต่ยลพัทตร์รักเหลือใบเบือรัก	อกจะหักเพราะอนงค์ศรทรงแหลม
ให้แค้นคิดจิตเจ็บที่เห็นแบบ	ไม่ขึ้นแซมเขื่อนให้หันใจเอยฯ ¹

ในที่นี้ สัมผัสนอกตามขอบังคับของกลอนสุภาพ คือ

ขึ้น - มีน	บ้า - เวลา - ข่า
รัก - หัก	แรม - แหลม - แบบ - แยม

สัมผัสในที่นี้เป็นสัมผัสสระ คือ

จันทร์ - นั้น	สว่าง - ข่าง
เพ็ญ - เป็น	วัย - ใส
สุก - ทุก	มีน - ขึ้น
พัทตร์ - รัก	เหลือ - เบือ
อนงค์ - ทรง	คิด - จิต
เจ็บ - เห็น	ให้ - ใจ

¹ น.ม.ส. [กรมหมื่นพิทยาลงกรณ] บุคคลภายในยุโรปพร้อมด้วยนิทานเวตาล
หน้า 618 "นิทานเวตาล"

สัมผัสในที่นี้เป็นสัมผัสพยัญชนะ คือ

เพ็ญ - พระ	ช่าง - ชื่น
มีน - เมฆ	ทราวม - ใส - สุก
เมฆ - มีน	รัก - เหลือ - รัก
ศร - ทรง	แคน - คิค
จิต - เจ็บ	เห็นบ - แบน
ยิ้ม - แยม - เย็น	

ตัวอย่างที่ 2 คัดจากบทพระนิพนธ์ "ภาพยเหเรือ" น.ม.ศ. ทรง"บรรณาถึงพระ
ปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ เป็นภาพยยานี้ 11 ตอนหนึ่งว่า

เคราะห์หคมีบุรุษ	องค์เอกอุทุมสุตทาญเซาวัน
เรื่องร้ายกลายเป็นเบา	โชคยังหนุนบุญยังมี
ครั้งนั้นนาหวั่นใจ	แต่ไทยไมหมคคนดี
ทรวงท่องจักรี	ปัญญาอาจยุทธศาสตร์ทรง
เสด็จเถลิงราชสิงหาสน	นำหน้าชาติกาจรงรงค์
ยุคเชิญเห็นตรงตรง	ทรงแกกยูสุสวัสดิ ¹

ตัวอย่างที่ 3 คัดจากบทพระนิพนธ์ "สามกรุง" ตอนพระเจ้าเอกทัศนครัสเม
ศรีสนมเป็นโ คองสีสุภาพว่า

ทราวมเซยเจดยเดหลล	ลองใจ เรียมฎา
พีมิเคยมีใคร	เสนเจ้า
นานนิตยสนิทใน	เสนหนูช
ใครมิดลาถายาคเคธา	คูนองครองนาน ²

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์"ภาพยเหเรือ" ประชุมภาพยเหเรือ (พระนคร : องค์
การคษาของคุรุสภา 2504) หน้า 69

² กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรุง หน้า 15

ตัวอย่างที่ 2 และตัวอย่างที่ 3 นี้ก็เช่นกัน น.ม.ศ. ทรงใช้สัมผัสนอกและ
ในอย่างไพเราะ ลักษณะเช่นนี้ผู้อ่านจะพบได้ในบทกวีวิจิตรทุก ๆ ประเภทของพระองค์

นอกจากเสียงของคำและสัมผัสแล้ว น.ม.ศ. ยังทรงใช้เทคนิคอย่างอื่นอีกเพื่อ
ป้องกันมิให้บทกวีนิพนธ์ของพระองค์น่าเบื่อหน่ายและเป็นการเพิ่มรสชาติ ความคมคาย
ให้แก่บทพระนิพนธ์เหล่านั้น ๆ ด้วย เทคนิคนี้คือ ทรงอาศัยจังหวะกลบต แต่มิได้ทรงนิพนธ์
ออกมาในรูปของกลบตโดยตรง ซึ่งนับว่าทรงมีวิธีการที่สลับซับซ้อน เพราะถาพทรงนิพนธ์ออก
มาเป็นกลบตเฉยทีเดียว ผู้อ่านจะรู้สึกวากำอังกาบกลบตอยู่ แต่อย่างไรก็ตาม การที่บทกวี
วิจิตรของ น.ม.ศ. บางบทมีส่วนคล้ายกับกลบตชนิดต่าง ๆ นั้น อาจจะไม่ใช่เจตนาของ
พระองค์ก็ได้ แต่เนื่องมาคล้ายคลึงกัน ผู้เขียนนิพนธ์ได้นำบทกวีวิจิตรของพระองค์บาง
ตอนเปรียบเทียบกับกลบตบางชนิดในคำรากลบตศิริวิบูลย์กิตติ เห็นว่าคล้ายคลึงกัน ดัง
ตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ (ก) คัดจาก "พระนลคำฉันท์" ตอนพระนลทรงว่าวุ่นพระทัย
เมื่อพระอนุชาเสด็จมาหาพนันสกา น.ม.ศ. ทรงไว้เป็นอินทรวงศ์ฉันท์ว่า

บัคเคียวก็ไคคิก	ทศพิทจะเยยจะหยาม ¹
หลงเลนบเห็นงาย	มนป่วนจะปรวนจะแปร
บัคเคียวกลีคอด	จิตนลก็เชือนก็แซ
แคหมายก็คายแค	บปียังมีนบียง ²

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1 เครื่องหมายสัญลักษณ์ประกาศ เป็นของผู้เขียนนิพนธ์เอง เพื่อสะดวกแก่การ
สังเกต

2 กรบพินพิพชาองกรณ พระนลคำฉันท์ หน้า 47

(ข) คัดจาก กลมทศกัณฐ์

ในครั้งนั้นเวไชยันต์ก็หัวแก้วหัวแหวน

สถานอาสน์เทวฤทธิ์สถิตย์สถิน

ปาริชาติภาคคฤหะวัคระบิน

พิภพอินทรกองคังคะทั้งคะเหิน ¹

ลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ ตอนท้ายวรรคที่ 2 ของฉันทกัมกับตอนท้ายของกลอนบทเป็นแบบ ก ข ก ค คือพยางค์ที่ 2 และพยางค์ที่ 4 นับจากข้างท้ายเป็นคำ ๆ ทีเดียวกันเสมอ ส่วนพยางค์ที่ 1 และพยางค์ที่ 3 นับจากข้างท้ายจะมีพยัญชนะต้นตัวเดียวกัน เช่น จะเยยจะหยาม เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 2 (ก) คัดจาก "พระนลคำฉันท์" ตอนนางทมยันตีเล่นป่า ชมความงามของธรรมชาติในป่า น.ม.ส. ทรงไว้เป็นภุมรงคปายาลันหัว

แจรมรัทนะโกเมฆ

เจริญเนตรวิเศษฉาย

วิสุทธธานประพาดทราย

ประไพเพริศประเสริฐสม

ประสานสัมพันธ์นา

มะนุกคาวารามณ

จ.รัตนเจริญชม

จรูญชวงเฉลิมใจ ¹

(ข) คัดจาก "กอบทกัณฐ์บริพัณ"

อันเรื่องทวายศกิตติจอมอุทิศเวศ

เจ้าอัมราเรื่อง... กวงเจตสมาน

จิตรเสมอเหมือนมหาสุชาธาร

สุดที่เทียบเปรียบปราณปานพระฤไทย ³

ลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือพยัญชนะต้นของสามพยางค์แรกของวรรคที่ 2 ซ้ำกับพยัญชนะต้นของสามพยางค์หลังของวรรคแรก และพยัญชนะต้นของสามพยางค์แรกของวรรคที่ 3 ซ้ำกับพยัญชนะต้นของสามพยางค์หลังของวรรคที่ 2 และจะมีลักษณะเด่นขึ้นไปโดยตลอด จะสังเกตเห็นได้

¹ ชุมนุมคำรากลอนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ (พระนคร : องค์การฯ ของคุรุสภา 2504) หน้า 187

² กรมหมื่นเบญจางกรณ พระนลคำฉันท์ หน้า 74

³ ชุมนุมคำรากลอนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ หน้า 195

จากตัวอย่างที่เป็นบทพระนิพนธ์ของ น.ม.ด. ไม่ได้เป็นไปตามแบบที่เดิยวนัก แต่ส่วนใหญ่เป็น
เช่นนั้น เราอาจจะเขียนเป็นแบบแผนดังไค่ดังนี้ คือ

.... ก ข ค

ก ข ค จ ฉ ช

จ ฉ ช .. ต ถ ท

ต ถ ท

ตัวอย่างที่ 3 (ก) คัดจาก "สามกรุง" ตอนพระภิกษุควงถามจินเสหมอดู
น.ม.ด. ทรงนิพนธ์เป็นโคลงสี่สุภาพว่า

<u>ใคร</u> <u>เล่า</u> <u>เนา</u> <u>ดัก</u> <u>หน</u> <u>เต</u> <u>อย</u>	ตำรา
<u>ใคร</u> <u>เล่า</u> <u>เบา</u> <u>ปญญา</u>	โยคยาย
<u>ใคร</u> <u>เล่า</u> <u>เปล</u> <u>ลาราคา</u>	เป็นเครื่อง ชันนอ
<u>ใคร</u> <u>เล่า</u> <u>เจ้า</u> <u>โล</u> <u>คราย</u>	ใครรู้หรือ ¹

(ข) คัดจาก "กอบทจตุรงค์ประคัม"

<u>พระ</u> <u>หนอ</u> <u>ไทย</u> <u>ไค</u> <u>คัม</u> <u>แสง</u> <u>กิจ</u>	<u>พระ</u> <u>หนอ</u> <u>คิ</u> <u>คิ</u> <u>จิ</u> <u>ตร</u> <u>รา</u> <u>บ</u> <u>วะ</u> <u>ห</u> <u>ว</u> <u>า</u> <u>บ</u> <u>ห</u> <u>ว</u> <u>า</u> <u>ม</u>
<u>พระ</u> <u>หนอ</u> <u>ทรี</u> <u>ก</u> <u>น</u> <u>ิ</u> <u>ก</u> <u>ะ</u> <u>เน</u> <u>ค</u> <u>ะ</u> <u>น</u> <u>ิง</u> <u>ก</u> <u>ว</u> <u>า</u> <u>น</u>	<u>พระ</u> <u>หนอ</u> <u>น</u> <u>า</u> <u>ม</u> <u>แ</u> <u>จ</u> <u>ง</u> <u>ก</u> <u>ระ</u> <u>จ</u> <u>ัก</u> <u>ก</u> <u>ระ</u> <u>จ</u> <u>าง</u> <u>ใจ</u> ²

ลักษณะที่คล้ายกันคือ ทุกบาทไปโคลงสี่สุภาพชั้นต้นควยคำที่เหมือนกันสองคำเสมอ
ซึ่งทำนองเดียวกับทุกวรรคในกลอนกบต ก็ขึ้นต้นควยคำที่เหมือนกันสองคำ 4 วรรค ซึ่งพอครบ
4 วรรค ก็ขึ้นต้นควยคำใหม่ต่อไป

ตัวอย่างที่ 4 (ก) คัดจาก "กนกนคร" ตอนเจ้าชายอมรสิงห์เสด็จท่องเที่ยวไปเพื่อ
แสวงหาเมืองทอง น.ม.ด. ทรงไว้เป็นกลอนทหา

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ สามกรุง หน้า 56

² ชุมนุมตำรากอลอนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ หน้า 225

ห้วงไคสมสูอยู่สอง
 ยิงโศกยั้งแสบแค้นนัก
 เวียงทรอยู่ไหนในโลก
 มุงทองมองเพียวเพียวทน
 พงศเราเผาเล็กเชิณ
 เสียกลัวหลงวงเวียน

แนบน้องขวัญอนงค์ทรงศักดิ์
 หมายพิศตรมุงเพียรเวียนคน
 ทุกโกรกทั่วกรอกชอกหน
 แคนรคนเคื่องรคายหมายเพียร
 กรรมมายาพาเพียร
 นาเมียนนาฆากูอาทะ 1

(ข) คัดจาก "กอบทมกเตนกลางสระบัว"

นางรองน้องรำเล็กล้านาง
 เกลี้ยงสมกลมแสงแจ่มแจ่มเกลี้ยง

เสียงรองสองรางสำอางเสียง
 ไพเราะเพราะเรียงสำเนียงไพเราะ 2

ตัวอย่างที่ 4 นี้แม้ว่าจะไม่เหมือนกันตลอด แต่ก็มีบางส่วนคล้ายกันมาก เช่น การใช้พยัญชนะต้นสองตัวเหมือนกัน 2 คู่ในหนึ่งวรรค นอกจากนั้นก็ยังไม่เหมือน เพราะกลอนหกมีคำจำกัดเพียง 6 คำเท่านั้น ส่วนกลอนกบที่มีจำกัด 8 คำ ซึ่งอาจจะแต่งเพียง 7 หรือแต่งเป็น 9 คำ ก็ได้ใน 1 วรรค จึงสามารถนำคำต้นของทุกวรรคมาไว้เป็นคำสุดท้ายของทุกวรรคได้

ตัวอย่างที่ 5 (ก) คัดจาก "กนกนคร" ตอนโยคีซึ่งเป็นปรากฏสแปลงกล่าวถึงสภาพป่าที่เจ้าชายอมรสิงห์จะต้องเผชิญในการเสด็จไปแสวงหาเมืองทอง

จักดาวโพลภัยในป่า
 ภัยหอยภัยเหิรเคิรดิน

มากนักมากหนาพาหิน
 ภัยบินภัยบางทางร้าย 3

(ข) คัดจาก "กอบทอักษระโกศล"

ราชราชซังนั่งนึ่งฟัง
 เพ็ชดมาเพ็ชดฆาฏมาทเมียงมุล

วาทวาตั้งสั่งเสียสูญ
 โกรธนูลโกรธเนตรเคื่อคุดแคง 4

1 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ กนกนคร หน้า 102 - 103

2 ขุมนุมตำรากลอนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ หน้า 273

3 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ กนกนคร หน้า 74

4 ขุมนุมตำรากลอนฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ หน้า 251

ลักษณะที่คล้ายกันคือ พยางค์แรกและพยางค์ที่ 3 นับจากข้างหน้าของทุกวรรคเป็นคำ ๆ เดียวกัน ส่วนพยางค์ที่ 2 และพยางค์ที่ 4 นับจากข้างหน้ามีพยัญชนะต้นของพยางค์ตัวเดียวกัน อาจจะวางเป็นแบบดังได้ คือ

ก ส ก ค

จ ฉ จ ช

ต ถ ต ท

ป ผ ป พ

นอกจากลักษณะกวีนิพนธ์ของ น.ม.ส. จะมีส่วนคล้ายคลึงกับกลอน ไม่ว่าจะเป็นคำประพันธ์ชนิดใดก็ตาม ดังตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นแล้ว พระองค์ยังทรงมีเทคนิคอื่น ๆ อีกหลายประการด้วยกัน เช่น

ก. น.ม.ส. โปรดการซ้ำคำเป็นวรรค ๆ คล้าย ๆ กัน แต่ไม่เหมือนกันทุกคำในวรรค การซ้ำช่วยให้เสียงของคำประพันธ์นั้น ๆ ไพเราะขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 คัดจาก "กนกนคร" ตอน เจ้าชายอมรสิงห์เสด็จไปแสวงหาเมืองทอง
น.ม.ส. ทรงพรรณนาไว้ว่า

ดั่งภมรจรชมบุบผา

จากยกาสู่ผกาเรารอ

พระเสด็จองค์เดียวเที่ยวจร

จากนครสู่นครชอนเดิน ¹

วรรคที่ 2 และวรรคที่ 4 ของกลอนทศวรรคนี้มีกระส่วนที่เหมือนกัน คือ

จาก ก ส ก

จาก ข ช ข

ตัวอย่างที่ 2 คัดจาก "สามกรุง" ตอน น.ม.ส. ทรงบรรยายการเข้าตีเมืองจันทร์ ของพระเจ้าตากสินไว้เป็นรายยาว ว่า

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ กนกนคร หน้า 71

ฝ่ายผลิตไฟไหม้กองทัพบก ตามหลักกลองกับกะลิ่งชิงชัย ครั้นเข้าเมืองไค้
มีรีรอ รับประทานอาหาร ก็เมื่อเข้าในเมือง เครื่องท้าวมากสมมาน เครื่อง
หวานมากสมหมาย ๗ มือน้ำ

ส่วนหญิงชายชาวเมือง ผู้มีใจเกี่ยวเนื่องในการศึก รู้สำนักว่าจันทบุรี
แม่มีใจไปบ้านไปเรือน แม่มีใจมีนอไปเรือนรบ กัศของสยบอโยมิเวณวาร 1

กระส่วนของบพแรกคือ เครื่อง ... มากสม ...

เครื่อง ... มากสม ...

กระส่วนของบพที่สองคือ แม่มีใจมี ... ไป ...

แม่มีใจมี ... ไป ...

ตัวอย่างที่ ๓ คัดจาก "กนกนกร" ตอนนางกนกเดชาเคียนป่าแต่เพียงผู้เดียว
น.ม.ส. ทรงบรรยายไว้ว่า

ยามหนาว ๆ เนื้อเหลือหนาว หรือยพรavnนำคางกลางคึก
วายุคุ้ไค้กัคคึก หนาวลึกลงไปในทรง
ยามร้อน ๆ เนื้อเหลือร้อน ทินกรสองใส่ในสรวง
เผาแตกแตกเซมเค็มทรง เหมือนดวงในอกหงกไฟ 2

ในที่นี้ กระส่วนคือ ยาม ก. ก. เนื้อเหลือ ก.

ยาม ข. ข. เนื้อเหลือ ข.

ข. บางครั้งในบทกวีวิจนะของ น.ม.ส. พระองค์ทรงซ้ำคำในวรรคแต่จะสัมพันธ์
ระหว่างคำเดียวกัน ซึ่งถ้าเปรียบกับภาพก็เหมือนกับภาพสะท้อนจากเงาในน้ำ เช่น

1 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ สามกรุง หน้า 75 - 6

2 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ กนกนกร หน้า 164

ตัวอย่างที่ 1 คัดจาก "ระนลคำฉันท์" ตอนพระนลและนางพมัยที่ว่างายเหมาะสมกัน น.ม.ส. ทรงพรรณนาไว้เป็นอินทวิเชียรฉันทว่า

ชายไคละไทรภพ	บมิลมณีนหรืออัน
กวรรคชุกร	เววิฉนสวัสดี
หญิงไคละไทรภพ	บมิลมพระนารี
กวรรคพระณมี	นลแกลวแรงครอน
ไกรอันเมกวรรค	พระพญพระภูธร
<u>เชดศักดิ์เสมออร</u>	<u>อรศักดิ์เสมอเธอ</u> ¹

ในที่นี้จะสังเกตเห็นว่า สองวรรคสุดท้ายของฉันทที่ 3 มีคำเหมือนกันทุกคำ แต่กลับลำดับกัน ซึ่งนับว่า น.ม.ส. ทรงมีพระปรีชาสามารถในการเลือกสรรคำที่เหมาะสมมาก การเล่นคำเช่นนี้ทำได้ไม่ถนัดนักเพราะตามลักษณะข้อบังคับของอินทวิเชียรฉันทนั้น วรรคแรกจะต้องประกอบด้วยพยางค์ 5 พยางค์ คือ ~ ~ ~ ส่วนวรรคหลังมี 6 พยางค์ คือ ~ ~ ~ ~ แต่ น.ม.ส. ทรงใช้จำนวนคำเท่ากันไว้ทั้งสองวรรค โฉนดคำ "เธอ กัดดี เสมอ อร" ในที่นี้ต้องการพยางค์ไม่เท่ากัน และยังถูกต้องตามข้อบังคับของฉันทอีกด้วย โดยทรงกำหนดให้ "อร" ออกเสียงสองอย่าง คือวรรคหน้าอ่านว่า "อ-อร" วรรคหลังซึ่งต้องการพยางค์เต็มให้อ่านว่า "อ-ระ" ส่วนความหมายก็สมบูรณ์ตามที่ทรงต้องการด้วย คือ การลูกรวมถึงกันและกันของพระนลและนางพมัยนี้ นอกจากนี้ สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การซ้ำเช่นนี้ช่วยทำให้เสียงของฉันทไพเราะกว่าปกติ

ตัวอย่างที่ 2 คัดจาก "สามกรุง" ตอนกล่าวถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 น.ม.ส. ทรงบรรยายถึงการสงครามว่า

¹ กรมหมื่นพิทยาทองกรณ พระนลคำฉันท์ หน้า 132

การศึกษาค้นคว้า
เกี่ยวแต่เพียงเดิมเกี่ยว

คมเกี่ยว

ก็ได้

อำนาจปรารถนาลึกลับ
ธรรมปรารถนาลึกลับ

สยงจิต

ฤทธิรารวี¹

ตัวอย่างโคลงบทนี้มีลักษณะคล้ายกับตัวอย่างแรก คือ น.ม.ส. ทรงซ้ำคำทั้งสี่
คำของบาทที่ 3 และบาทที่ 4 เมื่อสับทักแล้วความหมายก็คล้ายกันเป็นตรงกันข้าม คือคนเรา
ถ้าหากมีอำนาจแต่ไม่มีธรรมอยู่ในใจเลยก็ดูโหดร้ายน่ากลัว แต่หากคนใดมีแต่ธรรมไม่มีอำนาจ
เลย ผู้นั้นก็ยอมไร้ฤทธิ์เดชในดานการสงคราม

5.2 การใส่คำไม่พุ่มเพื่อย

น.ม.ส. ทรงเป็นห่วงเรื่องการใส่ภาษาไทยมากทั้งในดานการเขียนและการพูด
คงจะเห็นได้จากที่ทรงวิจารณ์ไว้หลายเรื่อง พระองค์ไม่โปรดการใส่คำพุ่มเพื่อยเพราะ
ทรงเห็นว่าไม่ใคร่ช่วยให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด แต่กลับทำให้เสียเวลาทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน
คือต้องเขียนมาก อ่านมาก แต่ใจความที่ได้อ่านก็เหมือนเดิม เช่น คำว่า "ทำการ" เป็นคำที่
น.ม.ส. ทรงเห็นว่าไม่จำเป็นที่จะต้องนำมาใช้นำหน้ากริยาทุกครั้งไป เพราะเพียงคำกริยา
คำเดียวก็ได้ความแล้ว แต่คำ "ทำการ" นั้น สมัยหลังนี้คนไทยชอบใช้กันมาก น.ม.ส. จึง
ทรงนิพนธ์เป็นกลอนสุภาพล่อไว้ว่า

ส่งสารคำ "ทำการ" มานานแล้ว

ดูไมแคววตาไปในหนังสือ

มันถูกใจหลายอย่างไม่วางมือ

แต่ละมือตราตราปากเค็มที่

คำรวจเห็นโจรหาญ "ทำการจับ"

โจรมันกลับวิ่งทยาน "ทำการหนี"

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ "สวนกรง" หน้า 268

“ทำการป่วย” เป็นลขมขอดี

“ทำการชู้” จึงหมายความว่าตายเอย¹

มักเขียนบางลขมขอดีคำโกยไม่จำเป็น ถ้าเขียนหรือพูดเพียงคำเดียวใดความ
แล้ว ก็ไม่ควรจะตองนำคำอื่นซึ่งมีความหมายเหมือนกันมาช่วนอีก ในกรณีเช่นนี้ถ้าหากนำ
มาใช้ในบทกวีนิพนธ์ประเภทกวีวิจารณ์ น.ม.ส. ทรงกลาวว่าเป็นการฉกฉกคำ หรือคำอื่นมา
ใส่ไม่ถี่ จึงตองปล่อยให้สันผัสของคำประพันธ์นั้นหาไป ในบทระวิจารณ์ของพระองค์เรื่อง
“เทศน์โตไบริงบุญมอญคำ” ตอนหนึ่งทรงกลาวว่า

ที่เรียกว่า “ทัมศัพท์” นั้นเป็นคำใช้กันมาเก่าในวิธีพูดของกบฏหนึ่งชื่อ หรือที่เรียก
ว่า ภาษาหนึ่งชื่อ ซึ่งไม่เหมือนกันที่เดิรชวกับภาษาพูด วิธีทัมศัพท์นั้น คือเอาคำ 2 คำ
ซึ่งรู้อยู่ตัว ๆ กันแล้วมาใช้ชวกับโกยไม่จำเป็นเพื่อความเข้าใจ เป็นตนวน

แสงบุหลันจันทร์กระจ่างกลางเวหา

ดวงมยุษากวักกลมกระหลบช่วน

ฉนี้ คำว่าบุหลันกับจันทร์ก็แปลว่า เดือน ทั้ง 2 คำ กวักกับกระหลบก็คำเดียวกันอีก
จะว่าบุหลันคำเดียวกับชว กลมหรือกระหลบคำเดียวกับชวเหมือนกัน แต่ผู้แต่งกอนได้
ลงไปทั้งบุหลันและจันทร์ ทั้งกลมและกระหลบก็เพราะจะเอาสัมผัสสี่ทกลอนไพเราะ เป็น
การแสดงควาขบแค้นในเรื่องถอยคำเป็นทางเสียไม่ใชทางดี เพราะเกินเข้าไปอีกคำ
หนึ่งโกยไม่จำเป็นเพื่อความเข้าใจกวีพลาคนทางนี้บ่อย ๆ เพราะไม่ทันคิดบ้าง เพราะ
ฉับจนบ้าง เพราะบางสมัยไม่ตองกันว่าไม่คี่บ้าง การใช้คำ 2 คำชวกันเช่นนี้เรียกว่า
“ทัมศัพท์”²

¹ น.ม.ส. [กรมหมื่นพิทยาลงกรณ] ผสมผสานชุดที่ 3 (พระนคร : เขม
บรรณกิจ 2504) หน้า 58 “หนังสือและคำพูด”

² น.ม.ส. [กรมหมื่นพิทยาลงกรณ] ผสมผสานชุดที่ 3 หน้า 20-21 “หนังสือ
และคำพูด”

แสงทองได้เขียนไว้ในหนังสือเรื่อง "ภาษาและหนังสือ" เกี่ยวกับเรื่องที่ น.ม.ส.
ไม่ทรงโปรดใช้คำขุ่นเฟี้ยวว่า

คราวหนึ่งกริ่งโทรศัพท์ที่วังคลองบางกอกใหญ่ดังขึ้น มีมหาดเล็กคนหนึ่งไปยกหมรับ
ถามว่า "นั่นที่ไหนไม่ทราบ อูระอะไรไม่ทราบ" พอเสร็จพูดโทรศัพท์แล้ว ในกรมหมื่น-
พิทยาลงกรณรับสั่งถามมหาดเล็กคนนั้นว่า คำว่า "นั่นที่ไหน" ก็แสดงว่าไม่รู้อยู่แล้ว ทำไม
จึงต้องบอกควยว่า "ไม่ทราบ" แล้ว "อูระอะไร" ก็ไม่รู้เหมือนกัน จะต้องบอกทำไมว่า
"ไม่ทราบ"

ข้อความข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า น.ม.ส. ทรงนิยมใช้ภาษาพระที่กระต๊วต แต่ได้
ความสมบูรณ์ ถ้าเราอ่านบทพระนิพนธ์ของพระองค์และระพบคุณลักษณะดังกล่าวทั้งชนิดรายละเอียด
และรอยกรอง กังท้ออย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 แบบ ก ในเรื่อง "นางพญาของไทเฮา" น.ม.ส. ทรงอธิบาย
ถึงประเพณีการเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงจีน ตอนหนึ่งว่า

การเข้าเฝ้าเจ้าแผ่นดินจีน ย่อมมีประเพณีคร่ำเคร่ง ผู้เข้าเฝ้าต้องคุกเข่าอยู่หน้าพระ
ที่นั่งตลอดเวลาเฝ้า แต่การคุกเข่าอยู่นาน ๆ ก็ย่อมจะเจ็บตัวเขา ชุนนางผู้ชำนาญการ
เข้าเฝ้าจึงมักจะไขนวมผูกที่เขา สำหรับรองไม่ให้เจ็บเวลาที่ต้องคุกเข่าอยู่นาน ๆ
นวมนั้นคนอื่นไม่เห็น เพราะเสื่อยาวลงมาคลุมหมด การคุกเข่านี้ตั้งเป็นธรรมเนียมชั้น
ในชั้นเดิม ก็คือจะมีใหญ่คุกเข่าถลันเขาทำร้ายพระเจ้าแผ่นดินได้ แต่ครั้งนานมาก็เลยเป็น
ประเพณี ถ้าใครเข้าเฝ้าเฉพะพระองค์หรือมีพระราชดำรัสแก่ใครก็ต้องคุกเข่าฟัง²

¹ แสงทอง [หลวงบุญमानพะอภัยชัย] ภาษาและหนังสือ (พิมพ์ครั้งที่ 2
พระนคร : โอเคียนสโตร์ 2504) หน้า 10 - 11

² น.ม.ส. [กรมหมื่นพิทยาลงกรณ] นางพญาของไทเฮา (พระนคร : ศดับัฒนา
2494) หน้า 117 - 8

ตัวอย่างที่ 2 จาก "นิทานเวตาล" น.บ.ส. โคตรงบรรยายถึงตอนพระวัชรมงกุฏ ทรงเสวราโศกถึงนางปัทมาวดีองค์ประจวบ ได้มีรับสั่งให้พุทธิศรีระ พระพี่เลี้ยงเข้าเฝ้าเฝ้า ทรงปรึกษาปัญหาควย ว่า

พระราชบุตรโคตรงซึ่งพุทธิศรีระเข้าเฝ้าจลาจลรอนิจคังนั้นก็สิ้นความอ้ออึ้ง พระพี่เลี้ยงจับ ปู่พุทธิศรีระนำพระเนตรศกตรัสว่า "ชายใดเขาเค็รในทางแห่งความรัก ชายนั้นจะรอด ชีวิตไปก็ได้ หรือถ้ายังไม่สิ้นชีวิต ชีวิตก็มีโชอัน คือความทุกข์ที่ยกยาวออกไปนั่นเอง"

พุทธิศรีระทูลว่า "พระองค์รับสั่งถูกเป็นแน่แล้ว กวีโบราณยอมกล่าววาทิตีแห่งความรัก นั้นไม่มีต้นแต่ไม่มีปลาย บรูษพิงศรีกรครองไฟทองแท้แล้วจึงวางเท้าลงในวีนัน ผู้มีปัญญา ราวาสังทั้งสามคือความใครหญิงหนึ่ง กระดานสกาหนึ่ง การคืบนำเมาหนึ่ง อาจไหนผลแก่ คนในทางที่ไม่อาจทำนายได้ เหตุคังนั้น วิธีที่จะปฏิบัติการทั้งสามสิ่งนี้ดีที่สุดคือ ไม่ปฏิบัติ เสียเลย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเวนไชขาด แคววี่ของโลกลนี้ถ้าไม่มีจัวตัวเปี้ยก็ตองรู้คณจัว คัวผู้แทน" 1

ตัวอย่างที่ 3 จากเรื่อง "เรื่องหางแมว" ในหนังสือ "นิทานของ น.ม.ส." ของ น.ม.ส. ทรงบรรยายถึงตัวละครตัวเอก ตัวหนึ่งว่า

หมอยิ้มเขียวเป็นแพทย์เซลดศักดิ์ ไซยาแลวิธีรักษาโรคอย่างโบราณ แลเพราะเหตุที่แก โบราณ ยังไม่คองในการใช้นามสกุล ถ้าคนไซไปเรียกแกว่าหมอยิ้มเขียว แกก็โกรจน แทบจะหังไซไม่รับเป็นศุระตอไปจนตลอดชีวิตคนไซ ซึ่งแกรูแม่ในใจว่าจะไม่อยู่โคนาน เพราะแกไม่รับรักษาเสียแล้ว 2

ในตัวอย่างที่ 1 ถ้าเป็นนักเขียนหรือกวีผู้ไม่เคร่งครัดในการใช้ภาษา อาจจะไซค่า เพิ่งขึ้นมากกว่านี้ ชาวเจ้าคองเขียนความอยางเคี้ยวกันตามแบบของตนเอง ปรากฏว่าได้

1 น.บ.ส. กรมหมื่นพิทยาลงกรณ ยุคกลางในยุโรปพร้อมควยนิทานเวตาล หน้า 470 "นิทานเวตาล"

2 น.ม.ส. กรมหมื่นพิทยาลงกรณ นิทานของ น.ม.ส. (พระนคร : คลังวิทยา 2504) หน้า 1 "หางแมว"

เติมคำลงไปอีกหลายคำ ตามที่พิมพ์ไว้ในวงเล็บดังนี้ :

แบบ ข

(ใน)การเขาเฝ้าเจ้าแผ่นดิน(ของ)จีน ขอมมีประเพณี(ที่)คร่ำ เครง(ซึ่ง)ยึดถือกันมานาน) คือผู้เขาเฝ้าจะตอง(นั่ง)คุกเข่าอยู่หน้าพระที่นั่งตลอดเวลา(ที่เขา)เฝ้า(อยู่)แต่การ(นั่ง)คุกเข่าอยู่นาน ๆ ก็ยอมจะ(ทำให้)เจ็บหัวเขา ขุนนางผู้(ที่)ชำนาญ(ใน)การเขาเฝ้าจึงมักจะไขนวมผูกที่เขา (แต)นวมนั้นคนอื่น(มอง)ไม่เห็นเพราะ(มี)เสื้อยาวลงมา(ปิด)คลุมหมด การ(นั่ง)คุกเข่านี้ ที่ตั้งเป็นธรรมเนียมขึ้นในชั้นเดิมก็คือจะมีใหญ่(นั่ง)คุกเข่าถลัน(ตรง)เขาทำร้ายพระเจ้าแผ่นดินใด แต่ครั้นนานมาก็เลย(กลายเป็น)ประเพณี ถ้า(หาก)ใคร(จะ)เขาเฝ้าเจหาพระองค์หรือ(พระองค์)มีพระราชดำรัสแก่ใคร(ผู้นั้น)ก็ตอง(นั่ง)คุกเข่าฟัง

เมื่ออ่านตัวอย่างที่ 1 ทั้ง 2 แบบแล้ว ขอมจะตัดสินใจทันทีว่า ตัวอย่างที่ 1 แบบ ก รักมากกว่าแบบ ข ในด้านเนื้อความทั้ง 2 แบบมีสาระเท่ากัน แต่ในด้านการใช้ภาษาจะเห็นว่าต่างกันมาก คือแบบ ก ผู้เขียนใช้ภาษาได้กระชับรัดกุม สละสลวย เราจะทดสอบได้ว่าถ้าตัดคำใดคำหนึ่งออก เนื้อความจะเสียไป เช่น ประโยคแรกลองตัดคำ "มี" ออกเหลือเป็น "การเขาเฝ้าเจ้าแผ่นดินจีน ขอมประเพณีคร่ำ เครง" ในกรณีนี้ ประโยคนี้ก็ไม่แจ่มแจ้ง ผู้อ่าน ๆ แล้วจะไม่เข้าใจว่า "ขอมประเพณีคร่ำ เครง" หมายความว่าอย่างไรแน่ บางท่านอาจจะแย้งว่า เราอาจจะตัดคำ "ขอม" ออกได้ คือเหลือเพียง "การเขาเฝ้าเจ้าแผ่นดินจีนมีประเพณีคร่ำ เครง" ในกรณีนี้ แม้จะเนื้อความจะเข้าใจได้บ้าง แต่ในแง่ความไพเราะของภาษารอยแหว่งก็ขาดไป คือภาษาจะหวนเกินไปจนไม่สละสลวยรื่นหูเท่ากับมีคำ "ขอม" อยู่ด้วย

ในทางตรงกันข้าม แบบ ข เป็นตัวอย่างของการใช้คำฟุ่มเฟือย คำหรือประโยคที่เพิ่มขึ้นขานี้ ไม่จำเป็นตองได้เกิดความดีแล้ว การเพิ่มคำจึงมิได้ช่วยในด้านความเข้าใจเนื้อความ คำที่เพิ่มเข้ามาจะสังเกตได้ว่า เป็นคำบุพบท คำสันธาน คำชอน บางคำก็ได้เข้ามาเฉย ๆ โดยไม่จำเป็น ผู้เขียนจะวิจารณ์การใช้ภาษาของแบบ ข เพื่อแสดงให้เห็นว่าคำที่เติมนั้นไม่จำเป็นอย่างไร

ใน - เป็นคำบุพบท ใช้กับคำนามเพื่อแสดงตำแหน่งหรือที่ตั้ง เช่น ของในตู้
 ถัดในใจ

วลี "ในการเข้าเฝ้าฯ" จึงไม่จำเป็นต้องมี ใน

ของ - เป็นคำบุพบท แต่ไม่ต้องใช้ในที่นี้ก็ได้ เพราะเมื่อพูดว่า เจ้าแผ่นดินจีน
 ทุกคนก็เข้าใจดีว่าต้องเป็นเจ้าแผ่นดินของจีน มีไซของเมืองอื่น เพราะ
 ปรียบเทียบกับความอยู่แล้ว

ที่ - เป็นคำประพันธ์สรรพนาม ซึ่งใช้แทนคำนามที่อยู่ข้างหน้า เช่น ชุง
 อยู่หนาบานเป็นไม้ยาง เป็นตน แต่ในที่นี้ "คร่ำเคร่ง" เป็นคำลักษณะ
 วิเศษณ์ (คุณศัพท์) จึงไม่จำเป็นต้องมี ที่ อยู่ข้างหน้า เพราะคำวิเศษณ์
 ปรากฏตามหลังคำนามเลย เช่น คนดี เป็นตน ดังนั้น "คร่ำเคร่ง" จึง
 ควรตามหลัง "ประเพณี" เลยได้

ซึ่งยึดถือกันมานาน - วลีนี้ไม่จำเป็นต้องมีเพราะความหมายของคำว่า "คร่ำเคร่ง"
 ก็แน่ใญ่ผู้อ่านทราบแล้วว่า ต้องเป็นสิ่งที่คนยึดถือมานานแล้ว ถ้าใส่เข้าไป
 ก็เท่ากับอธิบายคำ "คร่ำเคร่ง" อีกครั้งซึ่งไม่จำเป็น

นั่ง - ไม่จำเป็นต้องเติม เพราะคำ "คุกเข่า" หมายถึงการนั่งชนิดหนึ่งโดยให้เข่า
 ติดพื้น เมื่อพูดว่าคุกเข่าก็ต้องรู้ทันทีว่า นั่งคุกเข่า เพราะคำว่า เดินคุกเข่า
 ยืนคุกเข่า ไม่มีในภาษาไทย

ที่เข้า...อยู่ - ไม่จำเป็นต้องใส่เพราะในประโยคนี้การที่ใส่คำว่า "เฝ้าฯ" ก็บอก
 ถึงว่า ผู้นั้นต้องเข้าไปก่อนแล้วจึงจะเฝ้าได้ และเมื่อเฝ้าแล้วก็แสดงว่าผู้นั้น
 ต้องอยู่ที่นั่น ส่วนคำว่า "ที่" ก็ไม่จำเป็นต้องใส่ เพราะมีคำ "ณ" แทนคำ
 "ขุนนาง" อยู่แล้ว

ทำให้ - ไม่ต้องใช้เข้ามาเพราะไม่ใคร่ช่วยให้เนื้อความเพิ่มขึ้นหรือเข้าใจง่ายขึ้น

แต่ - เป็นคำสันธานที่ใส่เชื่อมความที่ขัดแย้งกัน แต่ในที่นี้ "แต่" ไม่มีควมจำเป็น
 ต้องมีเพราะข้อความที่อยู่ข้างหน้า "และ" มีใจขัดแย้งกันกับข้อความที่อยู่ข้าง
 หลัง ดังนั้น ถ้าใส่เข้ามาถือว่าเป็นการใส่สันธานผิดที่

- มอง - ไม่จำเป็นต้องมีเพราะคำ "ไม่เห็น" และผู้อ่านให้ทราบไว้ว่า ผู้ที่ไม่เห็นจะ
ต้องทำกริยามองก่อน ถ้าใส่เขามากก็เกะกะไรประโยชน์
- มี - ไม่จำเป็นต้องมี เพราะความตอนนั้นแน่แล้วว่า ผู้เขาเผ่าทองสวมเสื้อยาว
ก็มองเห็นนั่นเอง
- ปัด - ไม่จำเป็นทองใส่เพราะแปลอย่างเกี่ยวกับคำ "คลุม" ถ้าใส่ก็เท่ากับเป็น
การขอคำเข้ามาโดยไม่มีประโยชน์
- ตรง - ไม่ทองใส่ในที่นี้เพราะผู้ที่ผจญผจญไปทำร้ายพระเจ้าแผ่นดินก็ยอมต้องตรงไป
ยังเป้าหมายที่ต้องการ
- กลาย - ถ้าจะเติมเขามากก็ไม่ผิด แต่ถ้าไม่เติมก็ไม่ทำให้ดีขึ้นกว่าเดิม
- หาก - คำนี้แปลว่า "ถ้า" ถ้าใส่เขาไปจะชอบกับคำ "ถ้า"
- จะ - ไม่จำเป็นทองใส่ เพราะถึงแม้ใส่เขามากก็ไม่ช่วยเนื้อความให้ดีขึ้น
- พระองค์ - ไม่จำเป็นทองเอ่ยถึงอีก เพราะวลี "มีพระราชดำรัส" ก็ยอมแสดงให้
ทราบว่า ประธานทองเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
- ผู้มัน - เรนเกี่ยวกับ พระองค์ คือผู้อ่านยอมรับว่าผู้ที่ทองคุกเขาฟัง คือผู้เขาเผ่า
อยู่ในขณะนั้น

ต่อไปมีผู้เขียนจะยกตัวอย่างรอยแก้วตอนหนึ่งจากเรื่อง "สามกก" ซึ่งเป็นวรรณคดี
ไทยที่วรรณคดีสโมสรยกย่องให้เป็น "ยอดของวรรณคดีประเภทรอยแก้ว" เพื่อเปรียบเทียบกับ
กับรอย "แก้วของ น.ม.ส. ให้เห็นวารอยแก้วของพระองค์มีความสั้น ไพเราะ เช่นเดียวกับ
สามกก

โจโฉได้ความเจ็บปวด จึงยกทหารจากเขาเสียดก๊กหนีไป ครั้นถึงกลางทางมีผู้มา
ทูลว่า ทูมเขาเสียดก๊กนั้น บัดนี้เกิดเพลิงไหม้ขึ้นแล้ว โจโฉก็รีบให้ทหารหนีไป ฝ่าย
มาเฉียวเห็นโจโฉแตกหนีไปแล้ว ก็คุมทหารเร่งติดตามไปภายหลัง โจโฉเห็นทหาร ตั้ง
ปวงอึกโรยก็มีไต่หยุด เร่งไปหึ่งกลางวันกลางคืน ครั้นถึงเมืองเกงเตี้ยวแล้วก็ให้หยุด

หลักพิจารณาอยู่ 1

จะเห็นได้ว่าจำนวนรอยแกว่งข้างต้นนี้คล้ายคลึงกับของ น.ม.ส. มาก ถ้าดูแนว
เป็นคยโรตามาจะเห็นว่า ข้อความนี้ก็อาจเขียนได้ว่า

ไวโรโค (รับ) ความเจ็บปวด จึงยก (ทอง) พหาร (ออก) จาก (ภู) เขา เสียคลกที่ไป
กรั้น (เมื่อมา) ถึงกลางทาง (ก็) มีผู้มาทูลว่า (พ.ที่) พุ่มเขาเสียคลกนั้น บัดนี้เกิด
เพลิงไหม้ขึ้นแล้ว โจโจ (ใครจึงตั้งนั้น) ก็รับ (สั่ง) โสฬหาร (ทอม) ดยไป ฝ่ายมาเนียว
(เมื่อ) เห็นโจโจแยกที่ไปแล้ว ก็คุมทหารเร่งสกัดทางไป (ไป) ฉายฉิ่ง ไวโรโคเห็น
ทหารหึ่งปวงอภโรยก็มิได้หยุด (พัก) เร่ง (ให้) เต็มทาง) ไปหึ่งกลางวันกลางคืน กรั้น
(มา) ถึงเมือง เกงเถียวแจวกก็ให้หยุดพักทหารอยู่

ลักษณะคำที่เขียนมากี่ตำแหน่งเดียวกับที่อธิบายไว้ในตัวอย่างที่ 1 แลดูที่ ข ก็
ใส่คำขึ้นหน้า คำบุรุษ คำชวน ฯลฯ เข้ามาโดยไม่จำเป็น ซึ่งถ้าดูคำว่า อภโรยที่ใส่นำมา
กระทำก็จะไม่นิยมใช้มากนัก ดังเช่น น.ม.ส. และเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นต้น

กานยพระระนิพนธ์ประเภทร้อยกรองก็เช่นเดียวกับร้อยแก้ว คือไม่ทรงนิยมบรรยาย
สิ่งใดที่ยาวโดยไม่จำเป็น ทรงเลือกคำอย่างประณีตทำให้ข้อความย่อแต่ใจความมาก
กว่านิพนธ์ร้อยกรองของพระองค์จึงบริบูรณ์ด้วย รสความและรสคำ มีไม่ทรงนิพนธ์โคลงให้
กลอนหาไป ไม่คำนึงถึงงานเนื้อความเท่าไรนัก ไม่ทรงมุ่งแต่จะให้มีสัมผัสที่ไพเราะ หรือ
ถูกต้องตามลักษณะคำประพันธ์ชนิดนั้น ๆ เท่านั้น ผู้อ่านจะไม่พบคำประพันธ์ชนิดนี้ในบท
พระนิพนธ์ของพระองค์ คำที่ทรงนำมาใช้ทุกคำมีความหมายบริบูรณ์ ถ้าจะมีบ้างก็ด้วยพระ
ประสงค์พิเศษอย่าง ชึ่งอย่างใดโดยเฉพาะ ดังได้ยกกล่าวมาแล้วในเรื่องเสียงของคำและ
น้ำหนักคำ ซึ่งก็เห็นคำของพระนิพนธ์ของพระองค์อย่างหนึ่ง ไปไขว่ตรงแค้นแค้นคำที่จะใช้

1 เจ้าพระยาพระคลัง (หน) สามก๊ก (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา 2499)
เลข 2 หน้า 1066

ต่อไปนี้จะยกตัวอย่างบทพระนิพนธ์ร่ายกรองของ น.ม.ส. ขึ้นมาบางตอน เพื่อสนับสนุนคำกล่าวบางตน

ตัวอย่างที่ 1 คัดจากเรื่อง "พระนลคำฉันท์" ตอนพระนลเสด็จไปเป็นสื่อให้เทว
ทั้ง 4 องค์ เมื่อพระนางทพยันทศิตรีศตามถึงสาเหตุที่เสด็จมา พระนลก็ทูลตอบว่า

เมื่อนั้นพระนลยิน	อรพิณทะปราไสย
ทรีศตอบบุลไป	คู่จเทพจาง
ชานามพระนลใน	ษชไอศวรรยทรง
นาโดยประสงคองก	จตุเทพมาจกีน
องกเพลิงเถกิงกัจ	ยมราชวรุณอินทร
สี่องกะทรงจिन	ตะประสงคจางใจ
หวังพายุพางร	กลพายุพาไป
สุทิพยสถานใน	ภพหลาสงาทรง ¹

ตัวอย่างที่ 2 คัดจากเรื่อง "สามกรุง" ตอน น.ม.ส. ทรงเลาถึงเกร็ดพงศาวดาร
เรื่อง ตามองลายกัณฆมโดยลูกสาว ว่า

ยมโคยโมยอุระให้	ราวหัก
สัถยบมีปีศักดิ์	ไปได้
ไทยจิตพุทธจกัจ	จมคิง
จำจะกคปดิคิให้	เหตुरายลลายไป
โฉมฉายหนายม้วยเมื่อ	มีเชิญ ฉนินา
ชบกระลิกนิกเห็น	ชอบควย
สองวีถนิกนงเพ็ญ	โยนสมุท
เกิดเกาะสองเกาะสรวย	ทอดมนนางา ²

¹ กรมหมื่นพิทยาสงกรม พระนลคำฉันท์ หน้า 22

² กรมหมื่นพิทยาลงกรม สามกรุง หน้า 78 -9

ตัวอย่างที่ 3 คัดจากเรื่อง "สามกรุง" ตอน น.ม.ศ. ทรงบรรยายถึงกองทัพพม่า
ที่ยกมาทางบกไป ตคราวตีทาดาน

๐	แก่งหวุ่นแมงฉู	เสนาบดี	เป็นจอมโยธี	ทัพที่ 1 มา
	จัดทัพทางน้ำ	ของชำนาญ	สามพันคัมภี	พวกพลโยธี
๖	ทัพยกกองมา	พลสองพันห้า	โหดเข้ามา	ทางกระบุรี
	นานถึงระนอง	แคววัดคลองวรดี	แก่งหวุ่นแมงฉู	ทัพใหญ่ตามมา

ตัวอย่างที่ 4 คัดจาก "กาพย์เห่เรือ" ตอน น.ม.ศ. ทรงกล่าวถึงกรุงเทพฯ ว่า

สองขั้วสามร้อยปี	สืบหาปีศาสนา
ถูกขังยามขางศุภวาร	คราวคีติวางสร้างพระนคร
อาวอุยพุทธสถาน	ป้อมปราการป่านปุ่นกร
สามารถชำระคัมภี	ผิวเทือกดาเขามาถอง
วังเวียงเพียงนิรมิต	แสนโสมกิตติเพียงปอง
ระเมียรบนเทียรทอง	เจ็ดขอฟ้าไภระกาภาณูจน์
งามสุดฝ่ายพุทธจักร	วิมลมรรคสมาทาน
กอบเกิดเอื้อเออาภาร	อารักขาเนื่อนาบุญ ²

ตัวอย่างที่ 5 คัดจากเรื่อง "กนกนคร" ตอนพญาคนธรรพ์เถียงกมลมิตรว่า
นางแต่ละคนถึงงามไปคนละอย่าง ไม่ใช่ว่ามีงามแล้วจะงามที่สุดในโลก

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรุง หน้า 208

² กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ "กาพย์เห่เรือ" ประชุมกาพย์เห่เรือ หน้า 66 - 7

๒๕
 ทานจงแจ้งใจไว้ม่าง
 นัยนาทาครามงามดี
 ทางงามตามจิตตลิลลิต
 แดงคณงคราญกานดา
 ภาคอันดินนอยุคบาง
 นาฮักเกศานารัก
 เราอ่างนางหนึ่งจึงชม
 อิกนางวางจุมกฤใจ
 บางนางงามเหลือหนึ่ง
 อิกองค์ทรงศรีคืนัก

๒๖
 วันนางภริยาอากรี
 รังสีจันทรขวิญตา
 งามเลิศแลเพ็ญชวน
 ไซตาตั้งองค์งกษณ
 แกมคางโฉมยงทรงศักดิ์
 พรอมรักกับหนึ่งใคร
 เพราะไม่พญทอ้งดวงใส
 โลไลแลรับกับพัศกร
 บางหญิงหัวเราะเพราะหนัก
 นางหนึ่งนึ่งรักรูปทรง ๑

ตัวอย่างคำประพันธ์หลายชนิดที่ยกมาข้างต้นนี้แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะ เป็นคำประพันธ์
 ประเภทใดก็ตาม น.ม.ส. ทรงใช้ภาษาใดกระทัดรัดทุกแห่ง เช่น ตัวอย่างที่ ๑ ทรงใช้ฉันท
 เพียง ๔ บท อธิบายว่า เมื่อพระนางทมนันตีถ้ามพระนล พระนลก็ทูลไปความที่ทเวตองการ ได้
 ทรงแนะนำพระองค์เองทอนว่าเป็นใคร มาทำไม ใครใช้ไหม เหตุใดจึงใช้ไหม เนื้อความ
 เท้าที่กล่าวนี้ก็ว่า ๆ ก็สามารตแต่งได้ แดงการที่แต่งได้จำนวนคำจำกัด และมีความไพเราะ
 ถูกตองตามลักษณะคำประพันธ์เช่นนี้ ย่อมยากยิ่งที่จะทำได้ เราอาจจะกล่าวไกวว่า ยากที่จะติด
 ทอนคำใดคำหนึ่งทั้งเพราะคำที่ใช้ทุกคำ ก็อูกูลซึ่งกันและกันทั้งสิ้น ไม่มีคำใดที่กคอนพาไปเลย.
 ตัวอย่างอื่น ๆ ก็มีลักษณะดังที่กล่าวมานี้

3.3 การเลือกใช้คำบางคำในบทพระนิพนธ์

ผู้เขียนได้กล่าวไว้ในพระประวัติแล้วว่า น.ม.ส. ทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ ทรงรอบรู้และเชี่ยวชาญในภาษาต่าง ๆ หลายภาษา เช่น ภาษาไทย มาลี สันสกฤต อังกฤษ เป็นต้น ความรู้ทางด้านภาษาเหล่านี้มีส่วนช่วยให้พระองค์มีศัพท์ที่จะทรงนำมาใช้ได้มาก ผู้อ่านบทพระนิพนธ์ของพระองค์จะสังเกตเห็นได้ว่า ศัพท์ต่าง ๆ ที่ทรงสรรมาใช้ในบทพระนิพนธ์ของพระองค์นั้น บางคำมีความแตกต่างจากคำธรรมดาทั้งในด้านรูปคำและความหมายของคำ ก็ได้ทรงคำเป็นตามแบบประเพณีสืบต่อไป แต่ก็มีคำที่มีความหมายจะทรงใช้คำใดตามชอบพระทัยโดยมิได้คำนึงถึงความผิดถูกของภาษา ทรงมีเหตุผลในการเลือกใช้คำพิเศษเหล่านั้น ทรงใช้ตามหลักภาษาศาสตร์ และยังทำให้เกิดรสคำและรสความแก่ช้วน คือ ชาญใหม่บทพระนิพนธ์นั้น ๆ ไพเราะและมีความหมายดีด้วย เนื่องจากว่าภาษาที่ทรงใช้บางครั้งแปลกจากประเพณี พระองค์จึงไม่แน่ว่าผู้อ่านจะสามารถเข้าใจที่พระองค์ทรงนิพนธ์ได้โดยตลอด จึงทรงหาวิธีแก้ไขโดยทรงนิพนธ์ภาคผนวกและภาคอธิบายคำศัพท์ไว้มากมายบทพระนิพนธ์ที่ทรงเห็นสมควรจะอธิบาย เช่น กนกนคร พระนลค่านันท์ สามกรุง เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดที่จะเกิดขึ้นในภาคข้างหน้า ซึ่งจะมีผลเสียแก่ผู้เขียนและผู้อ่าน ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในภาคอธิบายของหนังสือสามกรุง^๑ ตอนหนึ่งว่า

แต่เมื่อคำนึงไปอีกทางหนึ่ง สมเด็จพระปรमानุชิตสิโรสทรงแต่งเพลงพ่ายไว้ถึงเวลานี้เพียง 100 ปีเศษ ก็ดูเหมือนจะมีคำหลายคำซึ่งข้าพเจ้าไม่รู้ว่าแปลว่าอะไรแน่ แม้จะเคยเห็นคำแปลของนักศัพท์บางคนบางที่ก็ยังไม่วางใจลงไปว่า สมเด็จพระปรमानุชิตสวงหมายความเช่นนั้น จึงเกิดหนักใจขึ้นมาว่า ลูกหลานเหลนรุ่นต่อ ๆ ไปอาจไม่เข้าใจคำแลความหมายหลายแห่งในสามกรุงนี้ ดังนั้นผู้เขียนไม่เข้าใจที่เห็นนั้น ถ้าผู้ใดใครเข้าใจก็จะต้องมีผู้ชี้แจงให้ฟัง เช่นครูสอนศิษย์ แด่ถ้าผู้ชี้แจงนั้นหรือเข้าใจในเวลานานไปข้างหน้าติดกับที่ข้าพเจ้าผู้แต่งนี้หรือหมายความว่าในเวลาที่จะถึงนี้ไซ้ คำชี้แจงก็อาจเฉไฉไป จึงชวนให้เห็นว่า ถ้าข้าพเจ้าเขียนชี้แจงไว้เสียเองแก่คนนี้จะดีกว่า^๑

^๑ กรมหมื่นนิตยสถานกรรณ สามกรุง หน้า 279

ผู้เขียนวิพากษ์นิพนธ์จะยกตัวอย่างคำที่ น.ม.ส. ทรงใจในบทพระนิพนธ์ของพระองค์ เพื่อแสดงให้ เห็นว่า คำบางคำจากประโยคใดอย่างใด และพร้อมกันนั้นก็ยกคำอธิบายจากภาคผนวก หรือภาคอธิบายที่ตรงไปตรงมาไว้เป็นเครื่องประกอบความว่า ทรงตั้งพระทัยจะไขศัพท์นั้น ๆ ใน ความหมายใด นอกจากผู้เขียนจะนำเอาคำอธิบายของศัพท์บางคำที่สามารถหาได้จากพจนานุกรมเล่มใด ๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นเครื่องสนับสนุนอีกต่อหนึ่งว่า ศัพท์นั้น ๆ มีความหมายตามที่ น.ม.ส. ทรงใจจริง

3.3.1 คำบางคำเดิมเป็นคำบาลี สันสกฤต ซึ่งมีความหมายหลายอย่าง แต่เมื่อนำมาใช้ในไทย มักจะไขเพียงความหมายใดความหมายหนึ่งเท่านั้น น.ม.ส. ได้ทรงนำความหมายอื่น ๆ ดังเดิมของคำนั้น ๆ มาใช้ในบทพระนิพนธ์ของพระองค์ โดยไม่เปลี่ยนแปลงรูปคำที่ไทยเคยใช้อยู่ เช่น

ตัวอย่างที่ 1 คำ "อุมล" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า "บัว, ดอกบัว" น.ม.ส. ทรงนำคำ "อุมล" มาใช้ในอีกความหมายหนึ่ง ดังปรากฏอยู่ในพระนลคำฉันท์ตอนหนึ่งว่า

ไพจิตรพิพิชอุจราย

พิทพรายประภากร

แฉ่งวาทโงกธรนิทร

กลเกลศุกระจายเจียร ¹

ในภาคอธิบาย น.ม.ส. ทรงอธิบายว่า

"อุมล" ศัพท์นี้แปลว่า หิน ²

คำ "อุมล" นี้ ในหนังสือ สันสกฤต - ไทย - อังกฤษ อภิธานให้ความหมายไว้ว่า อุลล - น. "อุมล", มณีอันมีค่า, ศุภสรรรกรา, น้ำตาลอันฟอกแล้ว :
a precious stone or jewel; refined sugar. ³

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระนลคำฉันท์ หน้า 83

² เรื่องเดียวกัน ภาคอธิบาย หน้า 17

³ สันสกฤต - ไทย - อังกฤษ อภิธาน (พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา 2511)

ตัวอย่างที่ 2 คำ "พาสี" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า "มา" แต่ น.ม.ส. ทรงนำมาใช้ในความหมายว่า "นก" เช่น ตอนพระนดและนางทมยันตี เดินป่า ซากอาหาร จึงคิดจะจับนกเสวย น.ม.ส. ทรงไว้ว่า

เผือกมันและสรรพะผลไม้	ก็มีไค้กระหายหา
ครามวาระลาภและบุญมา	จรสสมสกุณพี
จำเราจะจับพิชหมาย	มธุสีพพาสี
แล้วเราจะเผา ๗ อคนี	บมิหิงจะถึงใจ ¹

ในภาคอธิบาย น.ม.ส. ทรงอธิบายว่า

พาสี แปลว่าสัตว์มีปีกคือนก ถ้าจะคู่ศัพท์ว่าตะแปลว่าปีก วงศ์อภินานรัตนมาลาของหลายชุดตอนที่ 2 คาถาที่ 84 หรืออภินานสังกตฤทเลมไหน ๆ ก็ได้ อนึ่ง พาสีแปลว่า ม้าก็ไค้เหมือนกัน ²

คำ "วาช" นี้ ในสังกต - ไท - อังกฤษ อภินานให้ความหมายว่า วาช น. ปีก, ภูตฺกสร, เสียง, มุณี, ความเร็ว, เนยใส, น้ำ, ข้าวยัญ,

A wing, the feather of an arrow; sound; a Muni; speed; clarified; butter; water; rice offered at a sacrifice ³

ตัวอย่างที่ 3 คำ "วิชัยม" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า "กลาง, ป่านกลาง, ระหวางกลาง" แต่ น.ม.ส. ทรงนำคำนี้มาใช้ในความหมายเดิมในภาษาสันสกฤตอีกความหมายหนึ่ง เช่น ตอนชมโฉมกนกเรชา

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ พระนดคำฉันท์ หน้า 60

² เรื่องเดียวกัน ภาคอธิบาย หน้า 12

³ สังกต - ไท - อังกฤษ อภินาน หน้า 1033

วาควงองคอรอแฉน	งามแปนคือวงกษสีห์
เรื่องรามงานจรีทวลี	ทรงฉวีองคุดคุดใจ
มัธยมกอมเกลาเพราเพรืท	ลำเล็กรังสีศรีไศ
อุโรชโศทิตฺตฺไป	คลื่นโกลกฉิ่งสมุทรรคุกัน ¹

ในภาคอธิบาย น.ม.ส. ทรงให้ความหมายคำ "มัธยม" ว่า
มัธยม ในที่นี้แปลว่า สะเอว ²

คำนี้ใน สัสมฤต - ไท - อังกฤษ อภิธาน ให้ความหมายว่า
มัธยม, น. กวาง, สะเอว, นิ้วกลาง, The middle or centre, the waist;
The middle finger

ม. กวาง, ในตามกลาง, amongst, amidst ³

3.3.2 คำบางคำเป็นคำไทยโบราณซึ่งเคยใช้ในความหมายต่าง ๆ กับ ต่อมาใน
สมัยรัตนโกสินทร์ ใจแต่ไปความหมายใดความหมายหนึ่งจนกระทั่งสิ้นความหมายในแง่อื่น ๆ
น.ม.ส. ได้ทรงนำคำเหล่านั้นบางคำกลับมาใช้ในความหมายเก่า ดังเช่นตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1 คำ "คลื่น" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า
"ทำให้เคลื่อนไหวไปตามน้ำคอง, กิ่ง, โดยปริยายทำให้เข้ากัน เช่น สี กลิ่นกัน" แต่
น.ม.ส. ทรงใช้คำ "คลื่น" ให้ความหมายว่า "คิม" ดังปรากฏในตอนหนึ่งของบทพระ
นิพนธ์เรื่อง พระนลคำฉันท์ ว่า

คำใบ้ระมาอะป้าจิ่ง	อะวันหนึ่งก็ถึงหนอง
ทูลปรากสอากปอง	จะอาบคลื่นก็ชนอม ⁴

¹ กรมหมื่นพิทยาทน กนกนคร หน้า 36

² เรื่องเดียวกัน ภาคอธิบาย หน้า 190

³ สัสมฤต - ไท - อังกฤษ อภิธาน หน้า 906

⁴ กรมหมื่นพิทยาทน พระนลคำฉันท์ หน้า 100

น.ม.ศ. ทรงอธิบายศัพท์ "กลิ่น" ไว้ในภาคอธิบายว่า
 คำที่เราใช้ว่า กลิ่นในเวลานี้ ภาษาไทยเก่าคือภาษาอาหมไชวากลิ่น คืมน้ำไชวากลิ่น
 น้ำ กินเข้าไชวากินเข้าเหมือนกับเราเดี๋ยวนี้¹

ตัวอย่างที่ 2 คำ "ศรีส" พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า
 "แจ่ม, สว่าง, พุด (ใช้สำหรับเจ้านาย)" น.ม.ศ. ทรงนำมาใช้ตามความหมายโบราณ
 ว่า "ทรง" ดังโคลงทรงนิพนธ์ไว้ในสามกรุงตอนหนึ่งว่า

ภูธร่อนนรุไท ศรีสทราบภาพกิติ
 คำตอขรอยปการา²

น.ม.ศ. ทรงอธิบายพร้อมทั้งยกตัวอย่างการใช้คำนี้ไว้ในภาคอธิบายว่า
 พระราชพงษาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม 2 หน้า 357 มีว่า "ก็ทรงพระวิจารณ์
 ถวายพระปรีชาญาณ ศรีสทราบเหตุว่า....." (มีหมายเหตุไว้ใต้อันว่า ศรีสทราบ
 เดิมว่า ทรงทราบ)

หนังสือเก่าใช้ศรีส เช่นนี้มีมาก เช่น
 มหาชาติคำหลวงว่า 34 ว่า "สมเด็จพระมหาศัศวศรีสทศพระนัยเนตร เห็นพราหมณ์
"

พระราชพงษาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ตนมบัสมุคคำต้วง ว่า
 เป็นฝีมือเหียนครั้งกรุงเก่า มีความตอนที่ไกลเสียกรุงในแผ่นดินพระมหินทรคังนี้
 "พระเจ้าหงษามาถึงกรุงพระนครศรีอยุธยา ตั้งทัพตำบลหลุมพืด แลเมื่อเก็กหงษา
 เขาลอมพระนครศรีอยุธยา นั้น สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเจ้าทรงพระประชวรนฤพาน
 แลครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระมหินทรราชศรีสมีนำพาการเก็ก แลพระเจ้า
 ลูกเธอพระศรีเสาวนั้น ศรีสเอาพระไทยใส แลเสด็จไปบัญชาการที่จะรักษาพระนครทุกวัน

1 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ พระนลคำฉันท์ ภาคอธิบาย หน้า 190

2 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรุง หน้า 91

ครั้นแลสมเด็จพระมหินทราธิราชศรีสุทนต์ พระเจ้าลูกเธอพระศรีเสาวเลิศไปบัญชาการ
ศึกทุกวัน ถึงนั้น ก็มีไ้วพระไทย ก็ให้เอาพระเจ้าลูกเธอพระศรีเสาวนั้นไปฆ่าเสีย ณ
วัดพระราม^๑

คำว่าคริสต์คำเดียวกันยังมีแปลว่าบุคคลอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งหนังสือเกาบางที่ก็เขียน คริสต์
ในบางกรงนี้บางแห่งจะตองไ้ขวา คริสต์เห็น คริสต์ทราบ ฯลฯ เพื่อส่ควกแกการรอยกรอง
เพราะฉนั้นในที่ใดคำนั้นแปลว่าบุคคลจะเขียน คริสต์ ให้เห็นช้กว่าแปลกว่า คริสต์ ซึ่งแปลว่า
ทรง เป็นการไ้ท้ศกตามชอบใจของผู้อ่าง แลตามเคล็ดไ้การผันแปรตัวศกไ้ให้เห็น
ที่ไ้ว่าหมายความต่างกัน^๑

3.5.3 คำบางคำโดยปรกติเราไ้ในรูป ๆ หนึ่ง แ่ น.ม.ส. ก็ทรงไ้คำนั้น ๆ ใน
รูปที่ไ้ใกล้เคียงกับรูปศัพท์เดิมในภาษานั้น เช่น คำ "ภัสคา" คำนี้ไ้ในความหมายว่า "สามี"
น.ม.ส. ทรงไ้ในรูป "ภักดา" ความหมายไ้เกี่ยวกับภัสคา ก็ทรงไ้พจนานไ้ในเรื่องกนกนกร
ตอนหนึ่งว่า

เมื่อนั้น	นางสุโลจนากด้าหาญ
หอนข้คิดดาวาวาน	เขาวมาดยมุ่งเฝ้าเขาไป
ขึ้นตบข้ข้ยังดังเกศ	เห็นเนตรล้มอยดูไ้
มุ่งเขม้งเร่งแ่แ่ไ้	ปราศไ้ไหนาหวนพริ่นจริง ^๒

ในภาคอธิบายมีคำอธิบายว่า
ภักดา = ตัว คำอีกนระว่า ผู้เลี้ยง คำนี้แลไ้กันเลื่อนไปเป็น ภัสคา ซึ่งวิปริต^๓

¹ กรมหมื่นพิทยาดงกรณ สามกรง ภาคผนวก หน้า 366 - 7

² กรมหมื่นพิทยาดงกรณ กนกนกร หน้า 22

³ เรื่องเดียวกัน ภาคทานุกรมสังเขป หน้า 202

3.3.4 กำบางคำ น.ม.ส. ทรงนำมาเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อประโยชน์ในด้านการ
ประพันธ์และเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้สะดวก พระองค์ทรงมีเหตุผลในการเปลี่ยนคำ
นั้น ๆ โดยอาศัยหลักทางภาษาศาสตร์ เช่น

ตัวอย่างที่ 1 คำ "ทุกษากร" น.ม.ส. ทรงเปลี่ยนเป็น "ทุกาทร" ดังได้ทรงใช้คำ
นี้ในพระนลคำขวัญ ตอนหนึ่งว่า

มีขัณฑ์เทวะบัญชา	ก็คือหาทุกษากร
และหิ้งหิ้งพิพาทกรณ	สถานทีพยมหิงถึง ¹

น.ม.ส. ทรงอธิบายการใช้คำนี้ว่า

คำว่า ทุกษ เขียนถึงตัว ก. เสียกัณฑ์หนึ่ง เหลือเป็น หุข เพื่อจะให้ใกล้เคียงกับ
ภาษาบาลีไซยอย ๆ ดังซึ่งซิดเคอร์นำมาอ้างไว้เป็นอันมาก ข้าพเจ้าคิดไม่เห็นวาทษา
ไทยจะไม่ควรเขียนดังนี้ เพื่อรักษาคณะฉันท์ด้วยเหตุไร²

ตัวอย่างที่ 2 น.ม.ส. ทรงใช้คำ ราษฏร์ และราชู ในความหมายที่ต่างกัน
โดยอาศัยความแตกต่างทางรูปคำเป็นสำคัญ คือ ทรงใช้ ราษฏร์ ในความหมายว่า "ละเมือง"
ดังตอนหนึ่งในเรื่องสามกรุงว่า

นเรศวรสยามราชเจ้า	จอมอยุธิย
เปี่ยมพระบัลลังก์าวุธ	แว่นแกว
พระเศวตกระเคื่องคจ	ดวงสว่าง วันนอ
ปกรามฎรปราศภัยแผว	ผองเพียงเวียงสวรรคธา. ³

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ พระนลคำฉันท์ หน้า 25

² เรื่องเดียวกัน ภาคอธิบาย หน้า 8

³ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ สามกรุง หน้า 3

น.ม.ส. ทรงใช้ ราชรัฐ ในความหมายว่า แวนแควน ดังทรงนิพนธ์ไว้ตอนหนึ่ง
ในเรื่องสามกรุง ว่า

เสียแรงเป็นหลวงจก	การีย์
อย่าดำดั่งมี	มากจวน
อยู่กับดินฐานที่	ดั่งเกา
รรมามปราศทุกถวน	ทุกทองทำเล ๑

น.ม.ส. ได้ทรงอธิบายเหตุผลในการใช้คำทั้ง 2 คำนี้ว่า
คำสัสดกตว่า ราชบุตร แปลว่าพลเมืองก็ได้ แปลว่าแวนแควนก็ได้ หนังสือไทยแตกอบ
ใช้ ราชบุตร แปลว่าพลเมือง ถ้าใช้แปลว่าแวนแควนก็เปลี่ยนตัวสกดเป็น ราชรัฐ เพื่อ
ไม่ให้เพี้ยนเสียง ราชรัฐคือ รัฐ นั้นเอง ในสามกรุงนี้ถ้าตีไหนหมายความว่า พลเมือง
ก็ใช้ราชบุตร ถ้าตีไหนหมายความว่า แวนแควน ก็ใช้ราชรัฐ เช่น โคตงมาทหนึ่งว่า
"ทวยราชบุตร ปราศสำเนียงในราชรัฐ" เป็นต้น ๒

3.3.5 คำบางคำถ้า น.ม.ส. ทรงเห็นว่าก็เป็นประโยชน์แก่การประพันธ์ก็ทรงนำ
มาใช้ เช่นคำ เสนอก เป็นต้น ทรงใช้คำนี้ในสามกรุงตอนหนึ่งว่า

สมคนเสนาทไต	ภรร
ปรามประนวมอญมรช	มานมวย
ปรากฏอุจลชชอน	ทัมอก
เหวียงวิปกับทักควย	เคชกล้านารมี ๓

น.ม.ส. ทรงอธิบายคำนี้ว่า
เสนาท แปลว่าผู้ว่าที่ ว่าแม่ทัพ เป็นคำกษัตริย์อีกคำหนึ่ง จึงว่านางไปในวรรคที่ไป๔

1 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรุง หน้า 156
 2 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรุง ภาคอธิบาย หน้า 326
 3 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรุง หน้า 36
 4 กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรุง ภาคอธิบาย หน้า 306

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว มีคำบางคำที่ น.ม.ส. ทรงนำมาดัดแปลงรูปคำ แต่ยังคงมีความหมายเหมือนเดิม ควบคู่เหตุผลหลายประการดังได้ทรงอธิบายไว้ในภาคผนวกของเรื่อง ส่วนกรุง เชนแก้ว พญา กับ พระยา หรือคำ อรรถ กับ อัคร เป็นต้น ดังดูเขียนจะยกยทอธิบายของพระองค์ตลยหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ในส่วนกรุงว่า

(4) บางศัพท์เขียนวิธีเขียน เพื่อให้เสียงเหมาะแก่ตำแหน่งในโคลง เช่น พญา กับ พระยา ใจความหมายเหมือนกัน แต่พญาไซ้เป็นคำข้างคเฒ่าหรือไซ้ในที่ตั้งองการจะให้สั้น พระยาไซ้เป็นคำสองเอยางคหรือในที่ตั้งถึงจะยาวหน่อยก็ไม่มีไร ก็อเอยางที่ไซ้แยกกัน คือ

ไม่มีใครต่อต้าน	พญาสรรค
ทวนพระยาสรรคพวัน	พระภักพรอม

คำพญาและพระยา ที่ย้ายวิธีเขียนโดยเหตุข้อ 4 นี้ ในรายไมสำคัญ จึงไม่ดูแลกรงในส่วนนั้น

(5) คำบางคำก็ย้ายตัวสกลไปเพื่อ รศคำ ทองอ่านใหญ่ก็จึงจะใครศ ที่ไหนครวอำมมีลูกเก็บ ถ้าอ่านไม่มีลูกเก็บก็ "ตรงเทิง" ศัพทอรรค กับ อัคร มีความหมายอย่างเดียวกัน แต่อรรควอ่านมีลูกเก็บก็ได้ ในที่ไม่ตองการลูกเก็บอ่านไม่มีลูกเก็บก็ได้ ส่วนอัครนั้น ถ้าไซ้ที่ไหนก็ตองอ่านมีลูกเก็บเสมอ แลตัว ร ที่ควมอยู่กับตัว ค ทำให้เสียงนุ่มหูกว่า ค ตัวเดียว ¹

ข้างต้นทั้งหมดที่ยกมานี้ แสดงว่า น.ม.ส. ทรงเป็นนักอักษรศาสตร์ ทรงทราบคำตาง ๆ อย่างดีทุกแง่มุม ทรงเป็นผู้ริเริ่มนำศัพท์ตาง ๆ ที่ใหม่ทั้งรูปคำและความหมายมาใช้ในบทพระนิพนธ์ของพระองค์ แต่ทงนี้มีใคทหมายควมว่า ทรงพยายามทำศัพทตาง ๆ เพื่อจะเป็นเวาร่องสงเสริมในบทพระนิพนธ์ของพระองค์มีคุณค่าขึ้น กับเห็นว่าแปลก็ไม่มีที่ขุดอ่าน

¹ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ สามกรุง ภาคอธิบาย หน้า 291

เคยพบและทราบความหมายมาก่อนแล้ว แต่เมื่อ น.ม.ส. ทรงนำมาใช้ โคตรงใช้ในรูปแบบและความหมายที่ต่างออกไปจากเดิม ในกรณีเช่นนี้ผลเสียอาจเกิดขึ้นได้ เพราะผู้อ่านบทพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. อาจไม่เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและถูกต้อง และอาจตำหนิกันว่าทรงนี้ทรงนี้ใครว่าทรงใช้ผิด ๆ แทนผลเสียข้อนี้ น.ม.ส. โคตรงจึงเห็นถึงความสำคัญจึงทรงนิพนธ์จากสมถะและภาคอธิบายศัพท์ไว้อย่างละเอียด (การที่ น.ม.ส. ทรงนำศัพท์ใหม่ ๆ มาใช้ในวงวรรณคดีนั้น นอกจากจะเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้อ่านแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่กวีอื่น ๆ อีกด้วย เมื่อการเพิ่มพูนคำที่กวีจะนำมาใช้ในบทกวีนิพนธ์ของตน อีกประการหนึ่ง กวีที่รักการศึกษามากย่อมมีศรัทธาในบทกวีนิพนธ์ที่เราและไพบอภินาย เพราะไม่ทรงใช้คำซ้ำกันบ่อย ๆ การที่กวีนิพนธ์ของ น.ม.ส. มีลักษณะแปลกและใหม่อยู่เสมอ ก็เนื่องมาจากทรงศึกษาค้นคว้าศัพท์ใหม่ ๆ มาใช้ด้วย.)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย